

Vergaderjaar 2011–2012

33 074

Werkbezoek van een delegatie uit de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken aan Mozambique en Kenia (20 t/m 28 augustus 2011)

Nr. 1

VERSLAG VAN EEN WERKBEZOEK

Vastgesteld op 4 november 2011

Een delegatie uit de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken heeft van zaterdag 20 t/m zondag 28 augustus 2011 een werkbezoek gebracht aan Mozambique en Kenia. De delegatie bestond uit de leden Ormel (CDA, delegatieleider), De Caluwé (VVD), Dijkers (PvdA), Driessen (PVV), Ferrier (CDA), Hachchi (D66) en El Fassed (GroenLinks). De delegatie werd begeleid door de adjunct-griffier van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Wiskerke.

Tijdens het werkbezoek stond de bilaterale ontwikkelingsrelatie met Mozambique en Kenia centraal. In beide landen heeft de delegatie diverse ontwikkelingsprojecten bezocht. Als gevolg van de ontwikkelingen in de regio lag tijdens het werkbezoek een zwaar accent op de hongersnoodproblematiek in de Hoorn van Afrika. De delegatie heeft onder meer een bezoek gebracht aan het vluchtelingenkamp Dadaab. Ook heeft de delegatie zich op de hoogte gesteld van de interne politieke situatie in met name Kenia, waarbij ook de problematiek met betrekking tot Somalië aan de orde kwam. Voorts stonden in beide landen gesprekken op het programma met overheidsfunctionarissen, leden van het parlement, NGO's, mensenrechtenactivisten en andere gesprekspartners.

In bijgaand verslag worden de hoofdlijnen van de gevoerde gesprekken weergegeven. Hierbij ligt de nadruk op de inbreng van de gesprekspartners en de antwoorden die zij hebben gegeven op vragen van leden van de delegatie. Het volledige programma is als bijlage bij dit verslag opgenomen.

De delegatie dankt alle gesprekspartners en degenen die betrokken zijn geweest bij het organiseren van dit werkbezoek. In het bijzonder wil de delegatie haar waardering uitspreken voor de inzet van de ambassadeurs in beide landen en de medewerkers van hun staf bij de voorbereiding van

het programma en tijdens het werkbezoek. De hartelijke ontvangst en de goede begeleiding van de delegatie hebben in belangrijke mate bijgedragen aan het welslagen van het werkbezoek.

De voorzitter van de delegatie,
Ormel

De griffier van de delegatie,
Wiskerke

MOZAMBIQUE

Zondag 21 augustus 2011 – Chimoio

Bezoek aan Gouda Gold Cheese Factory

Na aankomst in Chimoio begon het programma op zondag 21 augustus met een bezoek aan de Gouda Gold Cheese Factory. De delegatie kreeg een rondleiding door de mede met behulp van Nederlandse expertise opgezette fabriek, die sinds 2007 in bedrijf is en vanwege de potentiële bijdrage aan duurzame economische groei in de regio mede is gefinancierd vanuit het Nederlandse Private Investerings Programma (PSI). De fabriek biedt momenteel werkgelegenheid aan 70 Mozambikanen die gedeeltelijk in Nederland zijn opgeleid. Het bedrijf heeft zich ten doel gesteld om uiteindelijk een breed assortiment zuivelproducten op de markt te brengen, zodat kleine boeren in de omgeving een dagelijks inkomen kunnen verdienen en de zuivel door het gebruik van hoogwaardige technologie tegen een betaalbare prijs kan worden aangeboden, waardoor ook de lokale bevolking toegang krijgt tot deze producten. In de toekomst hoopt het bedrijf ook scholen in de omgeving te kunnen voorzien van schoolmelk. Daarnaast wil het bedrijf een trainingscentrum oprichten, waar zowel lokale boeren als fabrieksmedewerkers kunnen worden opgeleid. De fabriek kampt met een gebrekkige aanvoer van elektriciteit en water. Door de slechte kwaliteit van de wegen vormt ook de bereikbaarheid een probleem. Om de fabriek te kunnen voortzetten en verdere uitbreiding mogelijk te maken, is het bedrijf op zoek naar nieuwe investeerders.

Ontmoeting met directeur en medewerkers van Provincial Directorate of Public Works and Housing (DPOPH)

Het *Provincial Directorate of Public Works and Housing (DPOPH)*, het *National Directorate of Water (DNA)* en UNICEF verzorgden voor de delegatie een presentatie over de projecten op het gebied van water en sanitatie die momenteel in de provincie Manica worden uitgevoerd. Een van deze projecten is het *One Million Initiative*, dat tot doel heeft om een miljoen mensen in landelijke gebieden een veilige en duurzame toegang tot water, sanitatie en hygiëne te bieden. Het *One Million Initiative* is onderdeel van het Global Partnership on Water and Sanitation dat de Nederlandse regering en UNICEF in 2006 met elkaar zijn aangegaan ter bevordering van het behalen van MDG7 in zeven landen in Oost-Afrika, waaronder Mozambique. Naast het vergroten van de toegang tot water en sanitatie behoort ook capaciteitsopbouw tot de doelstellingen van het Initiatief. Daarbij gaat het om het versterken van de capaciteit van verantwoordelijke overheidsinstellingen op provinciaal en districtsniveau. De private sector, civil society en lokale gemeenschappen worden actief betrokken bij de implementatie van het *One Million Initiative*. Het Initiatief ging in 2007 van start en heeft een looptijd tot 2013. Door de aanleg van waterpompen en latrines in afgelegen gemeenschappen zijn er in de periode tot 2010 al bijna 1 miljoen nieuwe gebruikers van schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen bijgekomen.

Het tweede deel van de presentatie werd verzorgd door de heer Paulino, CEO van FIPAG (Fundo de Investimento e Património do Abastecimento de Água), de semi-private onderneming die verantwoordelijk is voor de urbane waterinfrastructuur in Mozambique. Nederland is een belangrijke donor van het Chicambaproject, een investeringsprogramma gericht op het herstel en de uitbreiding van drinkwatersystemen in drie steden in de provincie Manica, waaronder Chimoio, en twee steden in de provincie Tete. Het voor dit project benodigde bedrag van 44 miljoen euro werd

gefinancierd via de Nederlandse ambassade en ORET. FIPAG wordt ook door Nederland ondersteund via een Publiek Privaat Partnerschap (PPP programma) met Vitens-Evides. In juni 2011 is uit bilaterale fondsen een contract afgesloten ter waarde van 7 miljoen euro voor institutionele capaciteitsontwikkeling van FIPAG en het opzetten van private waterleveranciers in 18 steden.

In aansluiting op de presentatie bezocht de delegatie twee plattelandsgemeenschappen, Vanduzi en Nhamaere, om enkele voorbeelden te zien van projecten op het gebied van water en sanitatie. Tot slot bracht de delegatie een kort bezoek aan het nieuwe waterdistributiecentrum en de watertoren in Chimoio.

Diner buffet met de heer André Vonk, directeur van de Mozambique Honey Company, en Nederlanders die werkzaam zijn in Chimoio en omgeving.

De dag werd afgesloten met een diner buffet met André Vonk, directeur van de Mozambique Honey Company. De Mozambique Honey Company is een honingfabriek waar op een eerlijke en milieubewuste wijze honing wordt gemaakt. De fabriek is voor 45 procent eigendom van 5 000 kleinschalige bijenhouders die door hun betrokkenheid van een inkomen worden voorzien. De fabriek produceert honing van hoge kwaliteit voor het topsegment van de markt, maar de zeer voedzame honing is ook in kleine eenpersoonsverpakkingen tegen een lage prijs verkrijgbaar voor de allerarmsten. De heer Vonk gaf aan dat hij zijn honing alleen op de binnenlandse markt gaat afzetten, omdat het lastig is om aan alle eisen te voldoen die de EU stelt voor export naar de EU.

Maandag 22 augustus – Beira

Briefing door ambassadeur Frederique de Man

Op maandagochtend werd gestart met een briefing door ambassadeur De Man tijdens het ontbijt in het hotel in Chimoio. De ambassadeur schetste het historisch perspectief van de betrekkingen tussen Mozambique en Nederland, en stond stil bij de plaats van Mozambique in het nieuwe Nederlandse OS beleid; het land is een van de 15 partnerlanden en een van de zes landen waar armoedebestrijding en het behalen van de MDG's primair staan in het programma van de ambassade. Daarbij houdt de ambassade het potentieel van verbanden tussen OS programma's en kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven actief in het oog.

De ambassadeur gaf aan dat in Mozambique veel potentie onbenut blijft als het gaat om voedselproductie. Dit komt mede doordat in het verleden andere prioriteiten zijn gesteld op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. De steun was vooral gericht op de sociale sectoren. De landbouwsector is door donoren én de Mozambicaanse autoriteiten veronachtzaamd. De landbouwsector in Mozambique wordt gekenmerkt door zeer kleinschalige bedrijven, waarvan 80 procent slechts voor eigen gebruik produceert. Mozambique is afhankelijk van de import van voedsel en is daardoor zeer gevoelig voor de voedselcrisis. De ambassade verleent steun aan initiatieven om de landbouwsector te ontwikkelen, zo financierde de ambassade tot voor kort technische assistentie aan Banco Terra, een nieuwe bank met de Rabobank als grootste aandeelhouder, gericht op kapitaalverschaffing aan ondernemingen die willen investeren in commerciële landbouw. Ook steunt de ambassade diverse activiteiten rondom landrechten, zodat *land grabbing* kan worden tegengegaan. Daarbij wordt gestreefd naar het vastleggen van landrechten en het in gebruik nemen van grond. De werkloosheid in Mozambique is groot. Er

zijn weinig banen in de formele sector. Met name voor jongeren is er weinig perspectief.

Mozambique beschikt over een grote hoeveelheid grondstoffen, waaronder aluminium, titanium, steenkool en gas. Deze bodemschatten trekken veel buitenlandse investeringen aan. In de civil society is al enige tijd een discussie gaande over de geringe bijdrage die deze investeringsprojecten leveren aan het creëren van werkgelegenheid en armoedebestrijding in Mozambique. Ook in overheidskringen dringt dit besef steeds meer door. Zo heeft de gouverneur van de Centrale Bank van Mozambique onlangs opgeroepen de megacontracten met buitenlandse investeerders te heronderhandelen. De ambassadeur verwacht dat de politieke discussie over megaprojecten de komende tijd in kracht zal toenemen. Tevens zal er in toenemende mate aandacht nodig zijn voor de benodigde infrastructuur. Een ander punt van aandacht is het verhogen van de belastingeninkomsten, niet alleen via de megaprojecten maar meer in het algemeen. Nederlandse deskundigen werken samen met de Mozambicaanse belastingdienst om te komen tot automatisering van het belastingsysteem, gericht op verbeterde registratie van en controle op de belastingbetaler.

Mozambique is een zogenaemde donor darling. Het land is voor meer dan de helft van de begroting afhankelijk van ontwikkelingshulp. Naast de traditionele Westerse partners op het gebied van ontwikkelingssamenwerking zijn landen als China, Brazilië, Zuid-Afrika, India, Zuid-Korea, Turkije en Vietnam in toenemende mate actief in Mozambique.

In het kader van veranderende beleidsinzichten in Nederland en omdat Nederland een aantal kanttekeningen plaatst bij de kwaliteit van het armoedebestrijdingsprogramma van de overheid en achterblijvende resultaten op het gebied van goed bestuur en de strijd tegen corruptie zal Nederland de begrotingssteun aan Mozambique stopzetten. De ambassade is momenteel bezig met het ontwikkelen van een nieuwe Meerjarenstrategie. Nederland zal inzetten op de drie speerpunten water, voedselzekerheid en Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten (SRGR). Omdat effectief en transparant openbaar bestuur een voorwaarde is voor het bereiken van resultaten in de genoemde speerpunten zal Nederland zich inzetten voor capaciteitsopbouw van lokale overheden en verbetering van *Public Finance Management* (PFM). Voor het Nederlandse bedrijfsleven liggen er veel kansen, vooral in de landbouw- en watersector.

Gevraagd naar het percentage van ontwikkelingsgeld dat als gevolg van corruptie niet goed wordt besteed, antwoordde de ambassadeur dat de exacte cijfers hierover niet bekend zijn, maar dat het in ieder geval om een percentage lager dan 10 procent gaat en dat zij in kan staan voor de noodzakelijke alertheid op dit onderwerp. Er wordt veel gedaan op het gebied van corruptiebestrijding. Zo is een oud-minister van Binnenlandse Zaken onlangs voor corruptie veroordeeld. De ambassade werkt op het gebied van corruptiebestrijding nauw samen met de Rekenkamer en een aantal NGO's. Toen er een geval van corruptie werd ontdekt met muskietten hebben het Ministerie van Gezondheid en het Ministerie van Buitenlandse Zaken meteen opgetreden. Voor de aanpak van corruptie is het ook van belang dat het juridisch systeem wordt verbeterd. Er is een groot tekort aan goed geschoolde mensen. Nederland steunt een project ter verbetering van het gevangeniswezen.

Werklunch met presentatie CFM (Mozambican Ports and Railway Company) en Cornelder over Beira haven, aansluitend bezoek aan de haven

Vroeg in de ochtend vloog de delegatie door naar Beira. Na een beleefdheidsbezoek aan de permanent Secretary van Sofala, mevrouw Elisa Somane vertrok de delegatie naar de haven van Beira. In het kantoor van CFM (havens en spoorlijnen staatsbedrijf) verzorgden de heer Carlos Mesquita, directeur van Cornelder de Mocambique en Honorair Consul van Nederland, en de heer Candido G. Jone, directeur van CFM, een presentatie over de haven van Beira. De haven van Beira verzorgt niet alleen het goederentransport van Mozambique, maar ook dat van de omliggende landen (Zimbabwe, Zambia, Malawi). Nederlandse investeringen in de jaren '80 en '90 lijken zich uit te betalen. De haven groeit en dat trekt weer nieuwe bedrijvigheid aan. In de periode tussen 1999 en 2009 is het aantal containers dat via de haven wordt getransporteerd verdrievoudigd. Het Nederlandse baggerbedrijf Van Oord heeft de haven uitgediept en toegankelijk gemaakt voor grote vrachtschepen. Dit moet het mogelijk maken om ook steenkool en andere grondstoffen via de haven te transporteren, waardoor het belang van de haven verder zal toenemen. Een deel van het gebaggerde zand is gebruikt voor het opspuiten van land, waarop een kolenterminal wordt gebouwd. Het baggerproject is deels gefinancierd door de Nederlandse overheid via het ORET-programma.

Aansluitend maakte de delegatie per bus een korte rondrit over het haventerrein.

UNICEF presentatie over child protection, social protection met aansluitend veldbezoek

Op het kantoor van het Provincial Directorate of Women and Social Work kreeg de delegatie uitleg over de «*facts en figures*» van programma's op het gebied van *social protection* en *child protection* die met steun van UNICEF in Mozambique zijn opgezet. UNICEF steunt het Ministry of Women and Social Work bij de implementatie van een aantal programma's op het gebied van *social protection*, waaronder een voedselsubsidieprogramma waarmee met name aidswezen en grootouders die de zorg voor hun verweesde kleinkinderen op zich nemen financieel worden ondersteund. Samen met het ministerie van Justitie werkt UNICEF aan de uitvoering van een geboorteregistratieprogramma. Geboorteregistratie is een noodzakelijke voorwaarde om toegang te krijgen tot scholing en sociale voorzieningen. Sinds de start van het programma in 2006 zijn er al 8,8 miljoen mensen geregistreerd, waarvan 90 procent kinderen. Nederland is een grote donor van beide projecten als onderdeel van een veelomvattender betrokkenheid bij het thema Social Protection.

Aansluitend bracht de delegatie een veldbezoek aan enkele UNICEF-projecten. De delegatie bezocht de Inhamissua gemeenschap, waar een comité ondersteund wordt om een sociaal vangnet te bieden aan kinderen die hun ouders verloren hebben. Ook maakte de delegatie kennis met een aantal gezinnen die voedselsubsidie ontvangen.

Gesprek met de burgemeester van Beira, de heer Daviz Simango (MDM)

De ontmoeting met burgemeester Daviz Simango begon met een videopresentatie over de noodzakelijk herstelwerkzaamheden die moeten worden verricht om de kustlijn te beschermen tegen erosie. In het daaropvolgende gesprek ging de heer Simango onder meer in op de

voortgang van het decentralisatieproces en de samenwerking met de landelijke overheid. De heer Simango gaf aan dat fiscale beperkingen een grote belemmering vormen voor de verbetering van het gemeentelijk voorzieningenniveau. Volgens de heer Simango moet het systeem worden aangepast, zodat er meer belastingen kunnen worden geheven. Ook spelen politieke belangen (de dominante positie van Frelimo binnen de landelijke overheid) nog steeds een belangrijker rol dan het publieke belang. De heer Simango gaf hiervan twee voorbeelden. Gezondheidscentra kregen de instructie om door de gemeente aangekochte ambulances niet te accepteren. Toen de gemeente bureaus kocht voor een school en de directeur deze in ontvangst nam, werd hij ontslagen. Gevraagd naar de stand van zaken met betrekking tot de bestrijding van corruptie, gaf de heer Simango aan dat er in vergelijking met de vorige ontmoeting tijdens het werkbezoek van een delegatie van de commissie in 2004 vooruitgang is geboekt, maar dat verdere verbeteringen noodzakelijk zijn. Daarvoor is het belangrijk dat de juridische sector wordt versterkt en dat de toegankelijkheid en kwaliteit van het onderwijs wordt verbeterd.

Dinsdag 23 augustus – Maputo

Ontbijtontmoeting met vice-minister van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking, de heer Henrique Banze

De heer Banze bracht in herinnering dat Nederland een langdurige bilaterale ontwikkelingssamenwerkingsrelatie met Mozambique onderhoudt, onder meer op het terrein van water, gezondheidszorg en onderwijs, en sprak de hoop uit, dat deze goede betrekkingen in de toekomst zullen worden voortgezet. De heer Banze gaf aan dat algemene begrotingssteun zo belangrijk is, omdat het de flexibiliteit van een land als Mozambique vergroot, zodat bij gewijzigde omstandigheden het geld anders kan worden ingezet. Als beleidsprioriteiten noemde de heer Banze onderwijs, gezondheidszorg, landbouw (irrigatietechnieken, verbeterde zaden), infrastructuur en economische groei en stabiliteit.

De heer Banze gaf aan dat Mozambique niet over de militaire capaciteit beschikt om een bijdrage te leveren aan de bestrijding van piraterij of in staat is om militair in Somalië te interveniëren. Wel voert Mozambique onder meer in het kader van de Afrikaanse Unie (AU) een structurele dialoog met partnerlanden over de aanpak van de problematiek en werkt het land nauw samen met de NAVO. Volgens de heer Banze is dialoog een belangrijk instrument om de verschillende betrokken groeperingen en leiders bij elkaar te brengen en de echte oorzaken van het conflict te achterhalen. De heer Banze gaf verder aan dat de internationale gemeenschap zou moeten inzetten op de economische ontwikkeling van Somalië en het bestrijden van factoren die het land destabiliseren, zoals armoede, gebrek aan cohesie en drugshandel.

Op de vraag waarom Mozambique lid is van de Organisation of Islamic Cooperation (OIC) antwoordde de heer Banze dat het lidmaatschap van internationale fora een belangrijk instrument is om in een interdependente wereld invloed te kunnen uitoefenen op bijvoorbeeld het gebied van vrede en veiligheid. Dit betekent niet dat iedere lidstaat alles hoeft te onderschrijven waarvoor een internationale organisatie staat. Mozambique is een seculiere staat en committeert zich dan ook niet aan bepalingen van de Cairo Declaration die strijdig zijn met de eigen wetgeving. De heer Banze wees erop dat ook binnen de VN lidstaten verschillende posities innemen. Internationale organisaties vormen een goed platform voor dialoog over onderwerpen waarover lidstaten van mening verschillen.

De heer Banze gaf verder aan dat Mozambique, ondanks de beperkte integratie in de wereldmarkt, hard door de economische crisis wordt getroffen en dat het niet goed in staat is om deze problemen het hoofd te bieden. Mozambique heeft dringend behoefte aan meer buitenlandse directe investeringen. Het is belangrijk dat de productie en de export worden vergroot, maar dat is niet eenvoudig, omdat Mozambique over een zeer geringe productdiversificatie beschikt (voornamelijk landbouw en mijnbouw). Ook is het belangrijk dat het aandeel van het midden- en kleinbedrijf in de totale economie toeneemt. Kleinschalige ondernemingen hebben nu nog een te eenzijdige focus op het platteland. Daarnaast is het noodzakelijk dat er fors wordt geïnvesteerd in infrastructuur: wegen, elektriciteit en telecommunicatie.

De heer Banze merkte op dat opkomende economieën als China, India, Brazilië en Japan Mozambique veel te bieden hebben op het gebied van kennis en kapitaal. Hij ziet de betrekkingen met deze landen als aanvulling op de bestaande relaties met traditionele Westerse donoren en niet als vervanging daarvan.

De heer Banze benadrukte het belang van goed bestuur en hervorming van de justitiële sector. Er is grote behoefte aan capaciteitsopbouw bij de politie en de rechterlijke macht.

Gesprek met de vice-voorzitter van het parlement, de heer H.E. Lucas Chomera (FRELIMO) en de vice-voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, mevrouw Maria Ivone Soares (RENAMO)

De heer Lucas Chomera wees op de lange geschiedenis van de betrekkingen tussen Nederland en Mozambique. Toen Mozambique in 1975 onafhankelijk werd, was Nederland één van de eerste landen die een ontwikkelingssamenwerkingsrelatie met Mozambique aanging. Daarbij is de Nederlandse steun van begin af aan op vele sectoren gericht geweest. De heer Lucas Chomera zei zich ervan bewust te zijn, dat deze langjarige ontwikkelingssamenwerkingsrelatie slechts mogelijk was met steun van het Nederlandse parlement. Hij gaf aan dat Mozambique de Nederlandse steun ook de komende jaren hard nodig zal hebben, gezien het grote aantal problemen en uitdagingen waarvoor het land zich gesteld ziet. Daarbij heeft armoedebestrijding de hoogste prioriteit. Nog steeds leeft meer dan 50 procent van de Mozambikaanse bevolking onder de armoedegrens. In het strategisch vijfjarenplan van de huidige regering (met een looptijd tot 2014), dat door het parlement van Mozambique is goedgekeurd, wordt de bestrijding van absolute armoede als voornaamste doelstelling aangemerkt. De tweede doelstelling is economische groei, waarbij met name investeringen nodig zijn in verbetering van de infrastructuur en ontwikkeling van kansrijke sectoren als de landbouw en de mijnbouw. De derde doelstelling is goed bestuur, waarbinnen een zwaar accent ligt op de bestrijding van corruptie. De vierde doelstelling is versterking van de soevereiniteit en internationale samenwerking.

Ronde tafeldiscussie met NGO's

Gesprekspartners: Liga Moçambicana dos Dreitos Humanos (LDH), WLSA/Mozambique (Women and Law in Southern Africa), LAMBDA, Centro de Integridade Pública (CIP), Cruzeiro do Sul, NIMD, AWEPA.

Na het bezoek aan het parlement vertrok de delegatie naar de Nederlandse ambassade voor een ronde tafeldiscussie met NGO's. De aanwezige NGO's gaven een toelichting op hun werkzaamheden en de belangrijkste uitdagingen waarvoor zij zich gesteld zien tegen de

achtergrond van de politieke en sociaal-economische ontwikkelingen in Mozambique.

LDH is de bekendste mensenrechtenorganisatie in Mozambique. LDH wil de kennis van mensenrechten en de toegang tot het recht verbeteren, in het bijzonder voor economisch achtergestelde burgers, zoals vrouwen en kinderen. Als belangrijkste knelpunt ziet LDH het ontbreken van financiële middelen voor het ontwikkelen van beleid en programma's op het gebied van mensenrechten. Volgens LDH is verbetering van het juridisch systeem en de mensenrechtensituatie in Mozambique een proces van de lange adem. Mozambique kent pas sinds kort een meerpartijstelsel, dat zich nog verder moet ontwikkelen. Corruptie en mishandeling zijn bij de politie wijdverbreid en daardoor moeilijk te bestrijden.

WLSA/Mozambique (Women and Law in Southern Africa) is de Mozambikaanse tak van een regionale organisatie die zich inzet voor de gelijkberechtiging van vrouwen en de bestrijding van huiselijk geweld. WLSA richt zich onder meer op onderzoek, training en beleidsbeïnvloeding. De organisatie loopt met name aan tegen het gebrek aan transparantie binnen de overheid en de beperkte toegang tot informatie. Volgens WLSA worden onderzoeksresultaten van NGO's en kennisinstellingen niet benut door de overheid. Het maatschappelijk middenveld wordt wel betrokken in het beleidsproces, maar niet bij de uiteindelijke besluitvorming. Ook bij de media ontbreekt het aan elementaire kennis van mensenrechten. WLSA wordt gesteund door de Nederlandse ambassade.

LAMBDA komt op voor de rechten van seksuele minderheden. LAMBDA heeft in 2008 een verzoek ingediend om zich wettelijk te laten registreren, maar wacht nog steeds op goedkeuring van het ministerie van Justitie. LAMBDA ontvangt financiële steun van de Nederlandse ambassade.

Het Centro de Integridade Publica (CIP) is een NGO die zich richt op het versterken van goed bestuur, transparantie en integriteit in Mozambique, onder meer via monitoring van de overheidsbegroting, decentralisatie en de ontwikkelingen rondom megaprojecten. Mede op instigatie van het CIP heeft Mozambique de eerste stappen gezet om toe te treden tot het *Extractive Industries Transparency Initiative*, waarmee het land zich zou verplichten om alle overheidsinkomsten uit grondstofwinning openbaar te maken. Ook heeft het CIP zich ingezet voor aanpassing van de anti-corruptiewet. Daarnaast is het CIP erin geslaagd enkele anti-corruptiebepalingen opgenomen te krijgen in een nieuwe gedragscode voor overheidspersoneel. Ook het CIP noemt het gebrek aan informatie als belangrijkste obstakel voor een goed functionerende civil society. De organisatie wordt financieel ondersteund door de Nederlandse ambassade.

Cruzeiro do Sul is een onderzoeksinstituut dat gespecialiseerd is in sociaal-economisch onderwerpen. Het onderzoeksinstituut richt zich in het bijzonder op de effecten van het overheidsbeleid voor de arme plattelandsbevolking. In de nieuwe landwet is een aantal aanbevelingen van Cruzeiro do Sul overgenomen, waardoor de landrechten van de allerarmsten zijn versterkt. Het onderzoeksinstituut is ook actief op het gebied van onderwijs. In Mozambique is het recht op onderwijs in de Grondwet vastgelegd. Het basisonderwijs is gratis. Hierdoor is de toegang tot het onderwijs verbeterd, maar de kwaliteit is slecht. Leerlingen die van de basisschool komen kunnen nauwelijks lezen en schrijven. Meer dan 50 procent van de bevolking is analfabeet. Ook Cruzeiro do Sul wordt ondersteund door de ambassade, maar deze steun zal worden afgebouwd.

De activiteiten van het NIMD en AWEPA richten zich op de institutionele versterking van democratische instellingen en politieke partijen. Politieke partijen in Mozambique hebben te kampen met een groot gebrek aan capaciteit. Ongeletterdheid is een groot probleem. Kleine partijen zijn slecht georganiseerd. Er zijn 54 politieke partijen in Mozambique, waarvan er slechts drie (Frelimo, Renamo en MDM) in het parlement vertegenwoordigd zijn. Frelimo heeft met 75 procent van de zetels een absolute meerderheid in het parlement. Ook is er sprake van een zeer sterke partijdiscipline (gebrek aan dualisme). Hierdoor wordt wetgeving die door de regering is aangenomen bijna altijd ook door het parlement goedgekeurd. AWEPA heeft een project ontwikkeld dat de rol van het parlement bij het monitoren van de besteding van ontwikkelingsgeld moet versterken. Ook ziet AWEPA een rol weggelegd voor het parlement als het gaat om het monitoren van megaprojecten.

Desgevraagd lieten de deelnemers aan deze discussie weten zich veilig te voelen om hun toch vaak controversiële werkzaamheden uit te voeren.

Werklunch met donoren, internationale organisaties en kritische academici

Gesprekspartners: UNDP, WB, IMF, Verenigd Koninkrijk, Ierland, Canada, João Pereira (directeur van het Civil Society Support Mechanism (MASC) en voormalig directeur van NIMD Mozambique.

Aansluitend aan het ronde tafelgesprek vond een werklunch plaats met donoren, internationale organisaties en één vertegenwoordiger van de academische wereld.

João Pereira gaf in zijn bijdrage aan dat Mozambique zich de politieke cultuur van een meerpartijdemocratie nog niet heeft eigen gemaakt. Hij droeg een aantal verklaringen aan voor de dominante positie van Frelimo. Frelimo legitimeert zijn dominante positie door zich nog steeds als bevrijdingsbeweging te profileren. Daarbij hanteert Frelimo een inclusieve benadering (*catch all approach*), terwijl veel van de kleine oppositiepartijen specifieke etnische groepen of belangen vertegenwoordigen. Ook maakt Frelimo gebruik van cliëntelistische netwerken en weet de partij mensen aan zich te binden door hen bijvoorbeeld geld te geven om een bedrijf op te starten of hen een positie toe te kennen in belangrijke overheidsinstellingen. De heer Pereira wierp de vraag op of donoren door de wijze waarop zij steun verlenen niet mede bijdragen aan de instandhouding van een *de facto* eenpartijstaat. Daarbij wees hij erop dat de middelen die ten goede komen aan de civil society zeer beperkt zijn vergeleken met het totale bedrag dat voor begrotingssteun wordt uitgetrokken. De heer Pereira gaf aan dat het versterken van de civil society van groot belang is, omdat maatschappelijke organisaties een belangrijke rol te spelen hebben als het gaat om het monitoren van de overheid bij de investeringsbeslissingen die moeten worden genomen om de huidige positieve ontwikkelingen op economisch gebied verder te stimuleren. Voor het bereiken van een duurzame, evenwichtige en inclusieve economische groei is het van belang dat de capaciteit van economische instituties wordt versterkt en dat de transparantie omtrent de megaprojecten wordt verbeterd. Door de zwakke positie van de civil society is het maar de vraag of maatschappelijke organisaties daadwerkelijk in staat zullen zijn om deze corrigerende taak ten opzichte van de overheid te vervullen. Om de politieke cultuur te veranderen en de sterke partijdiscipline te doorbreken, zou de steun van internationale partners volgens de heer Pereira minder gericht moeten zijn op politieke partijen en meer op training en scholing van individuele parlementariërs, die meer

mogelijkheden zouden moeten krijgen om in een internationale omgeving ervaring op te doen.

Introductie PSI (Populations Services International)/SRGR-social marketing met aansluitend veldbezoek in Maxaquene

Op het plein voor de Nederlandse ambassade kreeg de delegatie eerst een briefing van Iulian Circo, directeur van PSI Mozambique, over de werkzaamheden van PSI en het concept *social marketing*. PSI is een mede door Nederland gesubsidieerde, Amerikaanse NGO, die gebruik maakt van marketingtechnieken om gezond gedrag te bevorderen. Deze aanpak die uitgaat van een persoonlijke benadering blijkt zeer effectief te zijn.

Aansluitend bracht de delegatie een veldbezoek in de wijk Maxaquene, waar door PSI voorlichting wordt gegeven op onder meer het gebied van Hiv/Aids-preventie, basishygiëne en goede voeding. De delegatie woonde onder meer een voorlichtingssessie bij over het vrouwencondoom, dat PSI samen met Oxfam/Novib, NORAD, en Universal Access to Female Condom (UAFC) in Mozambique probeert te introduceren.

Presentatie van SNV, aansluitend discussie

Bij terugkomst in het hotel werd het inhoudelijke programma afgesloten met een presentatie van SNV. Ook SNV houdt zich in Mozambique vanuit de eigen invalshoek (kennisoverdracht, capaciteitsopbouw) bezig met verbetering van de toegang tot schoon drinkwater, sanitaire voorzieningen en hygiëne. Daarnaast zet SNV zich in voor de groei van productie, inkomen en werkgelegenheid, waarbij de focus ligt op de ontwikkeling van de agrarische waardeketen. Dit wordt gedaan door middel van programma's gericht op het vergroten van de productiecapaciteit en de markttoegang van kleine en opkomende boeren en het stimuleren van *inclusive business models*. SNV heeft samen met de Nederlandse ambassade een programma ontwikkeld ter verbetering van de *domestic accountability* op districtsniveau.

KENIA

Woensdag 24 augustus – Nairobi

Diner met activisten en analytici over de politieke situatie in Kenia

Na een briefing door ambassadeur Reintjes en zijn staf bij aankomst in het hotel, begon het programma met een diner met activisten en analytici over de politieke situatie in Kenia. Mevrouw Atsango Chesoni, directeur van de Kenya Human Rights Commission (KHRC), gaf aan dat de nieuwe Grondwet met een stevig Bill of Rights veel kansen biedt voor hervormingen en verbetering van de mensenrechtensituatie in Kenia. Wel is er sprake van tegenwerking van de gevestigde orde, die er belang bij heeft het oude systeem te handhaven. Corruptie maakt een belangrijk onderdeel uit van het systeem. Naast het aanpakken van corruptie is het ook van belang dat de nieuwe Grondwet wordt aangegrepen om de justitiële sector te hervormen. De oorzaak van het geweld dat na de verkiezingen in 2007 uitbrak, was mede gelegen in het feit dat de bevolking geen vertrouwen had in de werking van het juridisch systeem. De stijgende prijzen voor olie en voedsel treffen de bevolking hard. De werkloosheid bedraagt meer dan 40 procent.

Donderdag 25 augustus – Nairobi

Ontmoeting met de vice-voorzitter van het Keniaanse parlement, de heer Farah Maalim (ODM)

De heer Farah Maalim begon het gesprek met een korte historische schets van de politieke ontwikkelingen in Kenia sinds de onafhankelijkheid in 1963. Kenia heeft altijd een democratisch stelsel gekend, maar de facto was het een autocratisch bestuurde eenpartijstaat. Met de nieuwe Grondwet zijn de bevoegdheden van de president ingeperkt. De heer Maalim noemt de huidige constructie waarin de macht wordt gedeeld door de twee grootste politieke partijen PNU en ODM wankel. De implementatie van de Grondwet door middel van wetgeving verloopt heel goed. Het parlement is hervormingsgezind. Corruptie is een groot probleem, waartegen moet worden opgetreden. Op de vraag welke instrumenten het parlement heeft om corruptie te bestrijden antwoordde de heer Maalim dat het parlement onderzoek kan doen en het onderzoeksrapport vervolgens in het parlement kan bespreken. Gevraagd naar de hongersnoodproblematiek in de Hoorn van Afrika gaf de heer Maalim aan, dat de VN er niet in geslaagd is om iets voor de Somalische bevolking te doen. Er is genoeg voedsel in Somalië, maar het komt niet terecht bij de mensen die het nodig hebben.

Briefing door EU regional political officer Thorsten Bargfrede en Dirk Burger van de United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) over piraterij

Op het kantoor van de EU Delegation in Kenia werd de delegatie gebriefd over het piraterijbestrijdingsprogramma van de UNODC.

De heer Burger verzorgde een presentatie over de verschillende programma's van de UNODC ter verbetering van de justitiële sector in Kenia en de Seychellen. Het UNODC voert ook een programma uit in Somalië, dat onder meer gericht is op het vergroten van de detentiecapaciteit. De heer Bargfrede ging vervolgens in op het maritieme deel van het piraterijbestrijdingsprogramma. Door de internationale operaties van de EU, de NAVO en de CMF voor de kust van Somalië slagen piraten er minder vaak in schepen te kapen, maar het aantal aanvallen van piraten in het Somalië Basin neemt toe. Ook verleggen de piraten hun operatiegebied naar plaatsen die verder van de Somalische kust verwijderd zijn. Het piraterijprobleem vereist een geïntegreerde aanpak van de internationale gemeenschap, waarbij de EU een voortrekkersrol kan vervullen.

Lunchgesprek met civil society organisaties op het kantoor van de Kenyan National Human Rights Commission (KNHRC)

Vice-voorzitter Hassan Omar gaf een toelichting op de werkzaamheden van KNHCR. KNHCR zet zich in voor rechtsherstel voor de slachtoffers van het verkiezingsgeweld van 2007/2008 en de bescherming van getuigen. Het is voor de toekomstige stabiliteit van Kenia essentieel dat er een einde komt aan de straffeloosheid en dat de verdachten van het verkiezingsgeweld worden berecht. Volgens de heer Omar is er voldoende bewijs tegen de verdachten en komt het nu aan op politieke wil. Binnen de huidige coalitieregering zijn er voorstanders en tegenstanders van het ICC-proces. De tegenstanders proberen het ICC-proces tegen te houden door middel van intimidatietactieken en het beïnvloeden van de publieke opinie. Ook worden er technische en bureaucratische belemmeringen opgeworpen, zoals het telkens weer starten van nieuwe onderzoeken. De bevolking steunt het ICC-proces.

Gesprek met de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken in het Keniaanse parlement

De delegatie sprak met de commissie voor Buitenlandse Zaken in het Keniaanse parlement, waarbij vooral het onderwerp piraterij aan de orde kwam. Volgens commissievoorzitter Adan Keynan zou de internationale gemeenschap meer moeten doen om het piraterijprobleem aan te pakken. Zo hekelde hij het feit dat reders het probleem zelf mede in stand houden, doordat zij bereid blijven grote sommen losgeld te betalen. Hij pleitte voor de oprichting van een VN-tribunaal voor de berechting van piraten. Ook trok hij de vergelijking met Libië en beschuldigde de internationale gemeenschap ervan met twee maten te meten door niet militair in te grijpen in Somalië. Als vanuit de delegatie de opmerking wordt gemaakt, dat ook de Afrikaanse Unie verantwoordelijkheid moet nemen voor de regio, wijst de heer Keynan erop dat de Afrikaanse Unie dit ook naar vermogen doet, zoals onder meer blijkt uit de steun die de organisatie gaf aan de bevrozing van de Libische tegoeden en de sancties tegen Eritrea.

Briefing door mevrouw Helen Gichohi van de African Wildlife Foundation (AWF) over natuurbescherming en de verbetering van de leefomgeving in pastoralistische gemeenschappen

AWF ontvangt steun via de Nederlandse ambassade voor de uitvoering van een geïntegreerd natuurlijke hulpbronnenprogramma dat de leefomstandigheden van pastoralistische gemeenschappen verbetert. Activiteiten onder dit programma ondersteunen en faciliteren duurzame ontwikkeling en leveren sociaal economische verbeteringen in de leefomstandigheden van de lokale bevolking die ook vanuit het oogpunt van milieu en bedrijfsleven bijdragen aan langere termijn duurzaamheid. Dit betreft onder andere de ontwikkeling van publiek private partnerschappen of «private community enterprises» in toerisme, akkerbouw, geïntegreerde veehouderij, bio-enterprises, in samenhang met het duurzaam beheer van waterbronnen. Om de lange termijn duurzaamheid van deze activiteiten te bewerkstelligen wordt de capaciteit van de lokale bevolking ondersteund en verbeterd en worden contractuele relaties getenderd en gelegd met het bedrijfsleven.

Receptie op de residentie van de ambassadeur met vertegenwoordigers van Nederlandse bedrijven, NGO's en de Nederlandse gemeenschap in Kenia

Vrijdag 26 augustus – Nairobi

Ontbijt met de heer Achim Steiner, Executive Director van het United Nations Environmental Programme (UNEP)

Achim Steiner legde aan de hand van een aantal voorbeelden uit hoe armoedebestrijding, veiligheid en milieu met elkaar verbonden zijn, zowel op macro-niveau als voor wat betreft Kenia. De gevolgen van klimaatverandering worden steeds meer zichtbaar. Ontwikkelingslanden zijn zich bewust van de noodzaak om klimaatverandering tegen te gaan dan wel zich aan te passen aan de gevolgen, juist omdat zij er harder door worden getroffen. De internationale gemeenschap moet ontwikkelingslanden hierbij ondersteunen, omdat ze vaak niet de financiële middelen hebben om de vergroening van het beleid zelf ter hand te nemen. De heer Steiner noemde Kenia als een positief voorbeeld van hoeveel van de potentie voor de productie van duurzame energie nu al wordt benut. Steiner ging voorts in op de relevantie van UNEP voor terreinen die van belang zijn in het Nederlandse OS-beleid, zoals voedselzekerheid en water. De Rio+20 Conferentie over duurzame ontwikkeling die volgend jaar juni plaats vindt

is een belangrijk moment om concrete stappen te zetten richting een groene economie en om milieu een belangrijkere rol te geven in de internationale architectuur. De heer Steiner vroeg om politiek commitment hiervoor.

Briefing door het CMD-K (Centre for Multiparty Democracy – Kenya, partner van het NIMD)

Directeur Njeri Kabebere verzorgde een presentatie over de activiteiten van CMD-K, dat met steun van het NIMD is opgezet. CMD-K ondersteunt politieke partijen in Kenia door middel van capaciteitsopbouw en draagt op die manier bij aan de ontwikkeling van een meerpartijdemocratie waarin dialoog en tolerantie (etnisch, religieus) belangrijke uitgangspunten zijn. Met het oog op de verkiezingen van 2012 heeft het CMD-K een speciale toolkit ontwikkeld voor vrouwen. Ook worden activiteiten ontplooid om de participatie van jongeren binnen politieke partijen te vergroten.

Gesprek met de heer Richard Onyonka, assistent-minister van Buitenlandse Zaken

De heer Onyonka toonde zich optimistisch over de voortgang van de implementatie van de Grondwet en sprak de overtuiging uit dat de verkiezingen in 2012 vrij en eerlijk zullen verlopen. Hij ging vervolgens in op de hongersnoodproblematiek in de Hoorn van Afrika. Er zijn maatregelen nodig om het gebied minder afhankelijk te maken van regenval. Er is behoefte aan irrigatiesystemen, optimale benutting van rivierwater en droogtebestendige zaden en gewassen. De toestroom van vluchtelingen vormt een grote belasting voor Kenia. De heer Onyonka pleitte ervoor dat de UNHCR een vluchtelingenkamp in Somalië zelf opzetten. Voorts benadrukte de heer Onyonka het belang van de aanwezigheid van AMISOM in Somalië en pleit voor een verdere versterking ervan. Al Shabaab is verzwakt en uit Mogadishu verdreven. De internationale gemeenschap moet gebruik maken van deze nieuwe situatie en de inspanningen intensiveren om door middel van dialoog een politieke oplossing te bereiken. Alleen op die manier kan ook de piraterij effectief aangepakt worden. Kenia levert in Somalië een belangrijke bijdrage aan de training van overheidspersoneel en capaciteitsopbouw op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs en infrastructuur. De heer Onyonka sprak de hoop uit dat meer landen, waaronder Nederland, bereid zullen zijn deze projecten te ondersteunen, zodat de bevolking een alternatief kan worden geboden voor Al Shabaab. Ander onderwerpen die in het gesprek met de heer Onyonka aan de orde kwamen, zijn de situatie in Zuid-Soedan, de berechting van piraten, de rol van de Afrikaanse Unie in de regio en de relatie met China.

Lunchgesprek met analytici, diplomaten en internationale NGO's over de humanitaire en veiligheidssituatie in Somalië

In Somalië hebben naar schatting 3,7 miljoen mensen humanitaire hulp nodig. Het grootste probleem voor hulporganisaties is de toegang en onveiligheid. De terugtrekking van Al Shabaab uit Mogadishu heeft de bewegingsruimte van hulporganisaties vergroot, maar het is nog onduidelijk of deze terugtrekking slechts tijdelijk is of permanent. Door gebrek aan veiligheid is het onmogelijk om vluchtelingen in Somalië zelf op te vangen. Ze zouden een te gemakkelijk doelwit zijn van Al Shabaab en andere gewapende groeperingen. Het is noodzakelijk om te investeren in capaciteitsopbouw in Somalië en de internationale gemeenschap moet de bestaande structuren in Somaliland en Puntland beter benutten.

Bezoek aan de sloppenwijk Kibera begeleid door Justus Ngangaya en Naomi Barasa van Amnesty International

Onder begeleiding van Justus Ngangaya van Amnesty International bracht de delegatie een bezoek aan Kibera, de grootste sloppenwijk van Nairobi. In Kibera wonen meer dan 170 000 mensen op een oppervlakte van slechts twee en een halve vierkant kilometer zonder toegang tot basisvoorzieningen als water en elektriciteit. Justus Ngangaya nam de delegatie onder meer mee naar een gedeelte van de wijk dat dicht langs de spoorlijn is gebouwd. De bewoners leven hier onder de constante dreiging van gedwongen huisuitzettingen. Amnesty International ondersteunt een wijkcomité dat onderhandelt met de spoorwegen. Ook woonde de delegatie een klein deel van een discussiebijeenkomst voor jongeren bij, georganiseerd door de Nederlandse NGO Mediafocus. Tenslotte bezocht de delegatie een medische post van waaruit de Afrikaanse gezondheidsorganisatie AMREF diverse programma's uitvoert, onder meer op het gebied van Hiv/Aids en SRGR.

Receptie met donors, IFI's en organisaties die door Nederland worden ondersteund

Zaterdag 27 augustus – Dadaab

Bezoek aan de vluchtelingenkampen Hagadera en IFO 2 en 3.

Vroeg in de ochtend vloog de delegatie van Wilson Airport naar het vluchtelingenkamp Dadaab in het Noordoosten van Kenia op iets meer dan 100 kilometer van de Somalische grens. Bij aankomst in het kamp kreeg de delegatie eerst een briefing van Stephen Abimbola, field officer van UNHCR. Er zijn drie kampen in Dadaab: Ifo, Hagadera en Dagahley. Deze kampen bestaan als sinds de jaren negentig en waren oorspronkelijk gebouwd om elk ongeveer 30 000 vluchtelingen op te vangen. De field officer vertelde dat er volgens de laatste registratiecijfers inmiddels ongeveer 420 000 vluchtelingen in de kampen wonen.

De delegatie sprak vervolgens met enkele vertegenwoordigers van jongeren en leiders van het vluchtelingenkamp. Zij vertelden dat er in de kampen een gebrek is aan elementaire voorzieningen als goede huisvesting, water, voedsel, gezondheidszorg en onderwijs. Ook gaven zij aan dat er sprake is van afnemende veiligheid in de kampen. De jongeren pleitten sterk voor het verschaffen van werkvergunningen in Kenia en het verstrekken van studiebeurzen voor andere landen. De leiders van het kamp riepen de internationale gemeenschap op om zich te blijven inspannen voor herstel van de stabiliteit in Somalië.

Vervolgens vertrok de delegatie naar het kamp Hagadera. Daar werd onder meer een bezoek gebracht aan het *stabilization centre*, waar zeer ernstig ondervoede vluchtelingen bij aankomst worden opgevangen, en aan een kraamkliniek. Ook bracht de delegatie een bezoek aan de randen van het kamp waar zo'n 20 000 nieuwkomers verblijven, die niet meer in het overbevolkte kamp zelf kunnen worden ondergebracht. Ten slotte bracht de delegatie een bezoek aan Ifo 2 en Ifo 3. Deze laatste uitbreiding van het Ifo- vluchtelingenkamp is eind juli pas opengegaan en bood op het moment van het bezoek van de delegatie al opvang aan 20 000 vluchtelingen. Noodhulp coördinator Henok Ochalla vertelde de delegatie dat het aantal vluchtelingen dat in Dadaab arriveert is afgenomen tot ongeveer 1 200 per dag, maar dat ze bij aankomst zwaarder ondervoed zijn dan voorheen.

Zondag 28 augustus – Naivasha

Bezoek aan Ubbink – Chloride Exide Solar Project

De delegatie vertrok vroeg in de ochtend per bus naar Naivasha, een economisch kerngebied, waar ook veel Nederlandse bedrijven gevestigd zijn. Daar wordt eerst een bezoek gebracht aan het bedrijf Ubbink, dat zonnepanelen produceert, een opkomende markt in Kenia. Het bedrijf maakt gebruik van gebroken of beschadigde platen, waar de goede stukken uit worden gesneden, en waarvan vervolgens nieuwe zonnepanelen worden gemaakt. Door deze productiewijze is het relatief kleinschalige bedrijf in staat om te concurreren met Chinese bedrijven in deze sector. Het bedrijf heeft steun gekregen van de Nederlandse overheid via het fonds Private Sector Investerings (PSI).

Bezoek aan Interplant Roses – Flower Business Park

De delegatie bezocht vervolgens het bedrijf Interplant Roses, dat is gevestigd in het Flower Business Park. Dit bedrijf kweekt met behulp van Nederlandse technologie op een ecologisch verantwoorde wijze nieuwe rozensoorten. Het bedrijf maakt gebruik van een zeer efficiënte irrigatietechniek en investeert in de aanleg van grote reservoirs voor de opvang van regenwater. Het bedrijf is opgezet met financiële steun van het ministerie van ELI via het 2g@there programma.

Briefing door World Wildlife Foundation (WWF) en ondernemers over Lake Naivasha, aansluitend lunch met ondernemers en belanghebbenden in de omgeving van Lake Naivasha

Mohammed Awer, directeur van WWF Kenia, en Richard Fox, directeur duurzaamheid van het bedrijf Finlays Horticulture, verzorgden een presentatie over Lake Naivasha, een belangrijk gebied voor de tuinbouwsector, maar ook een zeer kwetsbaar ecosysteem, dat bedreigd wordt door periodes van grote droogte en milieuvervuiling. Met steun van WWF en SNV is een samenwerkingsverband opgezet tussen overheid, ondernemers en andere belanghebbenden (Public Private People Partnership-PPPP), gericht op duurzame ontwikkeling van het gebied door beter watermanagement en een milieubewuste bedrijfsvoering.

Bezoek aan Lari Dairy Cooperative

De delegatie sloot het programma af met een bezoek aan de Lari Dairy Cooperative, een zuivelcoöperatie van melkveehouders die met behulp van SNV een melkfabriek hebben opgezet. Er zijn ongeveer 3 500 kleine boeren betrokken bij deze zuivelcoöperatie. SNV ondersteunt deze kleine boeren bij het vergroten van de melkproductie en het verbeteren van de bedrijfsvoering.

Programmaoverzicht

Zaterdag 20 augustus

– Aankomst in Johannesburg

Zondag 21 augustus – Chimoio

- Johannesburg-Chimoio met chartervlucht
- Bezoek aan Gouda Gold Cheese Factory
- Lunch met National Directorate of Water (DNA), Provincial Directorate of Public Works and Housing (DPOPH), UNICEF en FIPAG

- Ontmoeting met directeur en medewerkers van Provincial Directorate of Public Works and Housing
- Verplaatsing naar Vanduzi Administrative Post
- Bezoek aan Nhamaere 2 gemeenschap
- Bezoek nieuw waterdistributiecentrum en watertoren van Chimoio
- Diner met André Vonk, directeur van de Mozambique Honey Company en Nederlanders die werkzaam zijn in Chimoio en omgeving

Maandag 22 augustus – Beira

- Briefing ambassadeur Frederique de Man
- Vlucht naar Beira met chartervliegtuig
- Beleefdheidsbezoek aan de permanent Secretary van Sofala, mevrouw Elisa Somane
- Werklunch met presentatie CFM (Mozambican Ports and Railway Company) en Cornelder de Moçambique over de Beira haven, aansluitend kort havenbezoek
- UNICEF-presentatie Provincial Directorate of Women and Social Work (DPMAS) en aansluitend veldbezoek rond bescherming van kwetsbare kinderen
- Bezoek aan Inhamissua gemeenschap en ontmoeting met leden van een lokaal comité voor de bescherming van kwetsbare kinderen
- Bezoek aan gezinnen die voedselsubsidie ontvangen
- Gesprek met de burgemeester van Beira, Daviz Simango (MDM)
- Vlucht naar Maputo met chartervliegtuig

Dinsdag 23 augustus – Maputo

- Ontbijtontmoeting met vice-minister van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking, Henrique Banze
- Gesprek met vice-voorzitter van het parlement, H.E. Lucas Chomera (FRELIMO) en de vice-voorzitter van de vaste kamercommissie voor Buitenlandse Zaken, mevrouw Maria Ivone Soares
- Ronde-tafel-discussie met NGO's
- Werklunch met donoren, internationale organisaties en kritische academici
- Introductie PSI/SRGR-social marketing op het plein voor de ambassade
- Verplaatsing naar Maxaquene voor veldbezoek PSI/SRGR-social marketing
- Presentatie van SNV en aansluitend discussie
- Diner buffet met Nederlanders werkzaam in Maputo en omgeving

Woensdag 24 augustus – Nairobi

- Vlucht Maputo – Nairobi
- Ontmoeting en korte briefing ambassadeur Reintjes en ambassadestaf
- Diner met activisten en analytici over de politieke situatie in Kenia

Donderdag 25 August 2011 – Nairobi

- Ontmoeting met parlamentsvoorzitter Kenneth Marende
- Ontmoeting met de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken
- Ontmoeting met Richard Onyonka, assistent-minister van Buitenlandse Zaken
- Lunchgesprek met civil society organisaties op het kantoor van de Kenyan National Human Rights Commission (KNHRC)
- Briefing door Helen Gichohi van de African Wildlife Foundation (AWF) over natuurbescherming en de verbetering van de leefomgeving in pastoralistische gemeenschappen
- Receptie op de residentie van de ambassadeur met vertegenwoordigers van Nederlandse bedrijven, NGO's en de Nederlandse gemeenschap in Kenia

Vrijdag 26 augustus 2011 – Nairobi

- Ontbijtgesprek met Achim Steiner, United Nations Environmental Programme (UNEP) Executive Director
- Briefing door United Nations office on Drugs and Crime (UNODC) en de EU over piraterij
- Briefing door het Center for Multiparty Democracy -Kenya (CMD-K, partner van het Netherlands Institute for Multiparty Democracy)
- Lunch met analytici, diplomaten en internationale NGO's over de humanitaire en veiligheidssituatie in Somalië
- Bezoek aan sloppenwijk Kibera
- Receptie met donors, IFIs en organisaties die door Nederland worden ondersteund

Zaterdag 27 augustus 2011 – Dadaab

- Vlucht naar Dadaab vanaf Wilson airport
- Korte briefing door UNHCR
- Bezoek vluchtelingenkamp Dagahaley en outskirts
- Lunch met hulpverleners diverse humanitaire organisaties
- Bezoek Ifo 2 en 3

Zondag 28 augustus 2011 – Lake Naivasha

- Bezoek aan Ubbink – Chloride Exide Solar project
- Bezoek aan Interplant Roses -Flower Business Park
- Lunch met ondernemers en belanghebbenden in de omgeving van Lake Naivasha
- Bezoek aan Lari Dairy Cooperative
- Vlucht Nairobi – Amsterdam

Maandag 29 augustus 2011

- Aankomst in Amsterdam